

Kézikönyv a hogyanról

Az 1995-ös Nemzeti Alaptanterv véglegessé tette a mozgóképkultúra és médiaismeret tantárgy helyét a tanrendben. Az eltelt bő évtized a stúdióum bevezetésével a szakmódszertan kiépülését, megszilárdulását is magával hozta. Ennek első tudományos igényű összegzése Szijártó Imre Mozgóképkultúra és médiaismeret tanításának módszertana című munkája.

A mozgóképkultúra és médiaismeret új, de nem előzmények nélküli tantárgy a hazai közoktatásban: a 60-as évektől filmesztétika néven szerepelt a magyar nyelv és irodalomba integrálva. Azóta hol megerősödött, hol visszaszorult, de elhivatott tanárok a 90-es évekig életben tartották. Új korszakot nyitott történetében az 1995-ben megjelent Nemzeti Alaptanterv, mely kötelezően tanítandó művészeti modulként határozta meg a 8. és 11–12. évfolyamokon. Sokan (főleg a fenntartók, iskolavezetők) nem hittek a tárgy létjogosultságában, gyorsan kimúló ötletnek tartották. De kiállta az idők próbáját, a folyamatosan változó központi (és helyi) tantervek erősítették státusát. Így hatodik éve kötelező tanítani minden általános és középiskolában, ötödik éve emelt és középszintű érettségit tehetnek belőle a diákok.

Nagy utat járt be ezzel párhuzamosan a bő évtized alatt a tantárgyi innováció. Eleinte azt sem tudták a tanárok, hogy milyen végzettséggel, milyen oktatási segédanyagokból, pontosan mit is kellene tanítani. Mára viszont – nyugodtan kijelenthetjük – kiépült a tárgy intézményrendszere. Szigorúan előírt központi jogszabályok és erre épülő helyi tantervek adják a keretet. A felsőoktatásban több százan szereztek tanári diplomát, még többen végeztek legalább 120 órás továbbképző programon. Sorra jelentek meg az oktatási segédanyagok, e téren a Korona Kiadó járt elől. Mára jelentősen bővült a kínálat. A tanárok konferenciákon találkoznak, egyesületeket működtetnek, szaktárgyi versenyeken indulnak diákjaikkal. Az iskolák biztosítják a technikai háttérrel és óraszámot, a nevelőtestületek befogadták a médiatanárt.

A szülők ugyan még nem pontosan tudják, miről is van szó a mozgóképes órákon, viszont a diákok nyitottak az új műveltségi területre.

A tárgy iskolai bevezetése a „Ki és mit tanítson?” mellett felvetette a „Hogyan?” kérdését is. Tulajdonképpen az első óravázlatok megírásától alakult a szakmódszertan. Míg pár éve apró ötletkre vadásztak a tanárok egy-egy téma feldolgozása kapcsán, mára magabiztosabbak lettek. Létrejött az eszközrendszer, mellyel megtaníthatók a kerettantervi témakörök, és a diákok számára elsajátíthatók az elvárt kompetenciák. Így eljött az összegzés ideje. Ennek bizonyossága Szijártó Imre tanítás-módszertani könyve. Bár egyes fejezeteit korábbi publikációiból ismerhettük, a szintézis néhány éve még nem jelenhetett volna meg. A jogszabályi és szakirodalmi alapozáson túl kiérlelt tanári tapasztalatra, felsőoktatásban és hospitálásokon szerzett élményekre volt szükség a rendszerezéshez. Nézzük, a kiadvány szerint hol tart a mozgóképkultúra módszertana most!

A könyv önmagát „jellegzetes és visszatekintő problémák listája”-ként határozza meg, de több ennél. Jól szerkesztett, didaktikusan felépített mű. Célja, hogy „kézen fogja” a kezdő vagy haladó médiatanárt és végigvezesse a kötelező és ajánlott módszertani tudnivalókon. Főbb témakörei: I. Tantárgytörténet és tantárgyi modellek, II. Tantervi szabályozás, III. Tüzetes rész, IV. Módszertani ajánlások négy tanítási segédanyaghoz, V. A mérés és értékelés.

Természetesen a tárgy hazai történetét és nemzetközi modelljeit mutatja be elsőként. Ez a magyarországi médiaoktatás pozicionálása miatt nélkülözhetetlen. Meg-

tudjuk, máshol miért más, nálunk miért ilyen, vagyis hol a helyünk az európai összevetésben.

Rendkívül erős eleme a könyvnek az ezt követő rész, melyben a tantervi szabályozásból kiindulva, a tananyag kiválasztásán és elrendezésén át egészen az óravázlatokig bontja le a tanulandókat. Ez az alapozás helye. Tisztázza, hogy milyen tantervi célokat, milyen tartalmakkal és milyen tanegységekkel lehet elérni. Kiegészíti 8., illetve 11–12. évfolyamokra szóló tanmenetjavaslatokkal. Már itt feltűnik a tárgy tanításának egyik legfontosabb sajátossága. Eszerint nem csak egyetlen, lineáris úton járható be a tananyag. Lehetőség van különféle, azonos értékű útvonalak választására. (Például a kerettanterv alapján szigorúan szétválasztott mozgóképnyelvi és médiaismereti témakörök szerinti haladás, illetve a nagyobb átjárást biztosító mediális felépítés.) Ezeknek a fejezeteknek a stílusát a szakdidaktikai zsargon határozza meg.

Jóval élményszerűbbek a fogalomalkotással, mikrotanítási gyakorlatokkal, tankönyvhasználati példákkal foglalkozó szakaszok. Itt az oktatásban és a terepen szerzett igen gazdag tapasztalatait osztja meg a tanulni vágyó olvasóval a szerző. Most érezzük igazán, hogy sok-sok óravázlat, hospitálás áll a gyakran csak pár mondatban felvázolt példák mögött. Szabadon csemegézhetünk a szaktanárok tanulságos eseteiből, de a példatár nem öncélú: mindvégig rögzített szempontok rendszerén belül halad. Az a benyomásunk, mintha a médiaoktatás módszertanának lezárt szerkezetét kapnánk, ami a jelen tapasztalatainak teljességét jelenti. Persze ez nincs, és nem is lehet így. Csak egy példa erre: a szerző irodalom iránti fogékonyságáról szól az a fejezet, melyben szépirodalmi részleteket ajánl egy mozgóképes téma feladatosságához. Izgalmas válogatás, de a rajz, ének-zene, informatika vagy társadalomismeret tanár hasonlóan megkapó szemelvényeket idézne saját szakterületéről.

A tanári pozícióról, a tanulók előzetes tudásáról, a tanítási segédanyagokról szóló részek felerősítenek két – egymással

összefüggő – problematikát. Az egyik a tankönyvválasztás kérdése. A szerző indokoltan érvel a tudatos tankönyvhasználat mellett, amelyet a szakdidaktika alapjának tart. Ugyanakkor tudjuk, hogy a 11–12. évfolyamra, érettségi felkészítésre jelenleg egy (a Korona Kiadótól), 8. évfolyamra 4–5 tankönyvcsalád, oktatási segédanyag áll rendelkezésre (a Nemzeti Tankönyvkiadótól, valamint a Pazu-Westermann, a Pedellus, az Apáczai és a Műszaki kiadótól). Bár a tankönyvek tartalmában értelemszerűen jelentős az átfedés, stílusban, tördelésben, a tananyag feladatosításában számottevően eltérnek egymástól. Tanórai alkalmazásuk korántsem egyenértékű. Úgy tűnik, a szerző a Korona Kiadó tankönyvcsaládját tekinti hivatkozási alpnak, ám mégis inkább az „ideális” tankönyvről beszél.

Ide kapcsolódik egy másik problémakör. Nincs szétválasztva (és erre legtöbbször nincs is szükség) az általános és középiskolai szakmódszertan és tankönyvhasználat. Nyilván az óratervkészítés, a médiaszöveg-elemzés ugyanazt a gondos-ságot kívánja meg ott is, itt is. Ám más a célja annak a rajztanárnak, aki évi 18 órában (esetleg integráltnak) tanítja a tárgyat nyolcadikban, mint aki végzős gimnazistákat emelt szintű érettségire készít fel. Ma az előbbieket többben, de a könyv néhol az utóbbiakhoz szól bővebben. (Lásd a Sulinet Digitális Tudásbázisról szóló 18 [!] oldalt.)

A jegyzet számos fontos területet érint még. Kiemelten kezeli például a mérés-értékelés kérdését, javaslatot tesz a szakképző iskolák médiaoktatására. Külön érdekesség – más tárgynál talán nem is találkozhatunk ilyenrel – a mozgókép- és médiantanók helyzetének, motivációinak elemzése. A könyv minden fejezetére igaz, hogy általános didaktikai alapokról közelíti meg a szakmódszertant: más tantárgyaknál megismert elemek specializált felhasználását adja. Szempontrendszerében, következtetéseiben, eredményeiben egyszerűen zárt és nyitott. Példatára rendkívül változatos. Megadja a szinte teljes módszertani struktúrát, de jelzi a tartalmi

bővülés lehetőségét. (Erre a folyamatosan változó jogszabályi környezet is kényszeríti a szerzőt és a szaktanárt. Csak a 2007/2008-as tanév hozadéka: a helyi tantervekbe be kellett építeni az uniós kompetenciákat, megváltozott az érettségi vizsgaleírás, kis százalékban módosultak a kerettantervek követelményei.)

Összegzésként: feltétlenül ajánlható ez a módszertani könyv azoknak, akik most kezdik felkészülésüket a mozgókép- és médiaoktatásra. Alapkönyve lesz a médiatanár szakos hallgatóknak. De hasznos a gyakorló pedagógusok számára is. Ötlete-

ket meríthetnek óravázlataikhoz, újragondolhatják, tudatosíthatják tanítási gyakorlatukat. Ráadásul a könyv gazdag szakirodalmi bázisa és nyitott fejezetei (például óravázlat-szerkezetek) további utánajárára buzdítják az olvasót.

Szijártó Imre (2008): *Mozgóképkultúra és médiaismeret tanításának módszertana*. Pedellus Tankönyvkiadó, Debrecen

H. Papp Zsolt

Hajdúböszörmény, Bocskai István Gimnázium

Dokumentumfilm a történelem oktatásában

Viliam Kratochvíl, Ivan Kamenec és Ivana Gregovová szlovák történészek Dokumentárny film ako školský historický obrazový prameň (A dokumentumfilm mint iskolai képi történelmi forrás) című 2008-as kötete értékes hozzájárulás a szlovák történelem-módszertani irodalomhoz. Legfontosabb újdonsága, hogy egy olyan, méltatlanul elhanyagolt metodikai iránynak szentel figyelmet, mint a dokumentumfilm-nézés, illetve feldolgozás a történelemórán.

A könyv első felében Viliam Kratochvíl, a pozsonyi Komenský Egyetem Történelem Tanszékének docense általában a dokumentumfilmek iskolai környezetben való alkalmazásának módszertani fogásait taglalja, majd ezt ülteti át gyakorlatba Dušan Hudec *Miluj blízneho svojho (Szeresd felebarátodat)* című 2005-ös dokumentumfilmjének elemzésével, felhasználásával. A könyv másik fele, mintegy szerves kiegészítése az a fejezet, melyben az ismert szlovák történész, Ivan Kamenec ír a Hudec-film történeti háttéréről. Arról a szlovák közvélemény által máig kevésbé ismert zsidóellenes pogromról, amely 1945. szeptember 24-én Tapolcsányban (Topolčany) történt, és amelyet Kamenec így foglal össze: „Tapolcsányban az események nyílt rasszista jelleget öltöttek. A véres középkori kegyetlen zsidóellenes rituálék szelleme mellett megjelent a háborús idők alatt

Szlovákiában széles körben terjesztett antiszemita propaganda is.”

Szlovákiában sajnos alig van szakirodalma és kidolgozott gyakorlata a dokumentumfilmek történelemoktatásban való felhasználásának, ellentétben Magyarországgal, ahol már azért akad példa, mint például Beró László (2005) remek munkája. Szlovákiában abból a tapasztalatból tudunk kiindulni, miszerint az iskolában népszerű tevékenység a filmek, ezeken belül a történelmi dokumentumfilmek nézése. S bár tudható, hogy a tanárok eszköztárában vannak (általában saját tulajdonú) történelemfilmek, ezekkel több gond is van. Nemcsak az, hogy rendszert túl hosszúak, vagy hogy hiányzik a minőségi vetítéshez szükséges eszköztár, hanem főleg az, hogy ezek a filmek nincsenek módszertanilag feldolgozva. Más szavakkal: általában nem a történeti hitelességükkel van gond, hanem azzal, hogy